

ความชอบด้วยกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในการใช้สิทธิป้องกันตนเองด้วย
อาวุธนิวเคลียร์: กรณีศึกษาข้อพิพาทระหว่างสหรัฐอเมริกา
รัฐอิสราเอล และสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน*

THE LEGALITY OF NUCLEAR WEAPONS IN SELF-DEFENSE UNDER INTERNATIONAL
HUMANITARIAN LAW: A CASE STUDY OF THE DISPUTE BETWEEN THE UNITED
STATES, ISRAEL, AND IRAN.

ดลนภา นันทวรไพโร

Dolnapa Nuntawaroprai

สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

School of Law, Sukhothai Thammathirat, Thailand

E-mail: Dolnapa.Nan@stou.ac.th,

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความชอบด้วยกฎหมายของการใช้สิทธิป้องกันตนเอง (Self-Defense) ภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติ ในบริบทของการใช้หรือขู่ว่าจะใช้อาวุธนิวเคลียร์ โดยมีกรณีศึกษา คือความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกา รัฐอิสราเอล และสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน บทความนี้อาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาผ่านกฎบัตรสหประชาชาติ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ สนธิสัญญาที่เกี่ยวข้อง และบรรทัดฐานจากคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ)

ผลการศึกษาพบว่า แม้รัฐอาจกล่าวอ้างสิทธิการป้องกันตนเองในสถานการณ์ที่มีการโจมตีต่อบูรณภาพแห่งดินแดน แต่การใช้อาวุธนิวเคลียร์ในทางปฏิบัตินั้นขัดต่อเงื่อนไขพื้นฐานของการใช้กำลังอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากอาวุธนิวเคลียร์มีอำนาจทำลายล้างสูงและไม่อาจจำกัดขอบเขตความเสียหายได้ จึงไม่สอดคล้องกับหลักความจำเป็น (Necessity) และหลักความได้สัดส่วน (Proportionality) นอกจากนี้ การใช้อาวุธนิวเคลียร์ยังเป็นการละเมิดหลักการแยกแยะระหว่างพลเรือนกับเป้าหมายทางทหาร ซึ่งเป็นการขัดต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอันมีสถานะเป็นกฎหมายบังคับเด็ดขาด (Jus Cogens) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การกล่าวอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองเพื่อความชอบธรรมในการใช้อาวุธนิวเคลียร์ จึงไม่อาจกระทำได้อย่างได้โครงสร้างของกฎหมายระหว่างประเทศในปัจจุบัน

คำสำคัญ: กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ, หลักการป้องกันตนเอง, อาวุธนิวเคลียร์, หลักความได้สัดส่วน, หลักกฎหมายบังคับโดยเด็ดขาด

* Received 5 June 2026; Revised 1 August 2026; Accepted 14 August 2026

Abstract

This academic article aims to examine and analyze the legality of exercising the right of self-defense under the United Nations Charter in the context of the use or threat of nuclear weapons, focusing on the case study of the conflict between the United States, the State of Israel, and the Islamic Republic of Iran. This study employs a documentary research methodology, analyzing the UN Charter, international humanitarian law, relevant treaties, and jurisprudence from the International Court of Justice (ICJ).

The study reveals that although a State may invoke the right of self-defense in situations involving an attack on its territorial integrity, the practical use of nuclear weapons significantly violates the fundamental conditions for the use of force. Due to their immense destructive power and the inability to limit their devastating scope, nuclear weapons are fundamentally incompatible with the principles of necessity and proportionality. Furthermore, the use of nuclear weapons inevitably violates the principle of distinction between civilians and military targets, thereby breaching international humanitarian law, which holds the status of an absolute peremptory norm (*jus cogens*). Therefore, invoking the right of self-defense to legitimize the use of nuclear weapons cannot be justified under the current framework of international law.

Keywords: International humanitarian law, Right of self-defense, Nuclear weapons, Principle of proportionality, *Jus cogens*

บทนำ

การดำเนินการสู้รบ (The Conduct of Hostilities) ในปฏิบัติการทำสงครามระหว่างรัฐ ในปัจจุบันนี้ มีพัฒนาการด้านอาวุธที่ใช้ในสงครามก้าวหน้ากว่าในอดีตอย่างมาก รัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์ก็มุ่งพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ และเมื่อเข้าสู่สงคราม ก็จะข่มขู่หรือประกาศศักยภาพด้านนิวเคลียร์ของตนเอง จากกรณีศึกษาข้อพิพาทระหว่างสหรัฐอเมริกา รัฐอิสราเอล และสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน จำเป็นที่ต้องตระหนักถึงเรื่องความชอบด้วยกฎหมายของการใช้อาวุธเหล่านั้นซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก แนวปฏิบัติของรัฐ (state practice) ที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้น ในเรื่องนี้ การสร้างดุลยภาพระหว่าง ความจำเป็นทางทหาร (military necessity) กับ หลักมนุษยธรรม (humanitarian considerations) มีความสำคัญอย่างยิ่ง

หลักการพื้นฐานของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในการทำสงครามจึงต้องคำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้ หลักการแบ่งแยก (Principle of Distinction) ระหว่างพลเรือนกับเป้าหมายทางทหาร, หลักการห้ามก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานเกินความจำเป็น (Prohibition of Unnecessary Suffering) หลักการทั้งสองเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ที่มีผลผูกพันต่อรัฐทุกรัฐ อาวุธนิวเคลียร์ไม่ได้อยู่นอกขอบเขตของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (Shaw, M. N., 2024) แม้ว่าความชอบด้วยกฎหมายของการใช้ในแต่ละ

กรณียังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียง เนื่องจากการวางแนวทางของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้กล่าวเน้นย้ำว่า ในการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายของสถานการณ์ใด ๆ จะต้องพิจารณา หลักเกณฑ์ที่ควบคุมการใช้กำลัง (jus ad bellum) ซึ่งรวมถึง สิทธิในการป้องกันตนเอง (right of self-defense) ควบคู่ไปกับ กฎเกณฑ์ที่ควบคุม วิธีการและรูปแบบของการทำสงคราม (jus in bello) การคำนึงถึงประเภทของอาวุธที่ใช้ และวิธีการใช้อาวุธนั้น จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวิเคราะห์ความชอบด้วยกฎหมายของการใช้กำลังภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ เช่นเดียวกัน การพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายของการใช้กำลัง ต้องพิจารณาทั้งความชอบด้วยกฎหมายของการใช้กำลัง (เช่น สิทธิในการป้องกันตนเอง) ความชอบด้วยกฎหมายของวิธีการและอาวุธที่ใช้ในการสู้รบภายใต้ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอาจกล่าวได้ว่า การครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ และการใช้อาวุธดังกล่าวใน สถานการณ์คับขันที่สุด (in extremis) โดยปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำกับสิทธิในการป้องกันตนเอง (right of self-defense) อย่างเคร่งครัดนั้น มิได้เป็นสิ่งที่กฎหมายระหว่างประเทศห้ามไว้โดยเด็ดขาด (Shaw, M. N., 2024)

ภายใต้สภาวะการณ์แห่งสงครามระหว่างรัฐคู่สงคราม ในกรณีศึกษาของ สหรัฐอเมริกา รัฐอิสราเอล และ สาธารณรัฐอิสลามอิหร่านนั้นมีความน่ากังวลใจในการนำอาวุธนิวเคลียร์มาใช้ หากสถานการณ์นำพาสงครามไปสู่ ช่วงคับขันที่สุดและนำไปสู่การกล่าวอ้างถึงสิทธิในการป้องกันตนเองของแต่ละฝ่าย จนไม่อาจยังยั้งได้ ซึ่งกำลังเป็น ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความกังวลเช่นกัน ถึงการนำอาวุธนิวเคลียร์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท ระหว่างรัฐคู่พิพาท อันเนื่องจากรัฐคู่พิพาทนั้นมิได้มีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามข้อผูกพันภายใต้กฎหมายระหว่าง ประเทศ ที่ควบคุมการใช้อาวุธนิวเคลียร์ เมื่อศึกษาถึงสนธิสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศ จะพบว่ามีความ พยายามของประชาคมโลก ในการก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาว่าด้วยการห้ามทดลองนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ที่มี วัตถุประสงค์เพื่อยุติการทดสอบระเบิดนิวเคลียร์ทุกรูปแบบทั่วโลก โดยมีเป้าหมายหลักเรื่องพันธกรณีพื้นฐานดัง บัญญัติไว้ในมาตรา 1 กล่าวคือ แต่ละรัฐภาคีรับจะไม่ทดลองการระเบิดอาวุธนิวเคลียร์ใดหรือการระเบิดนิวเคลียร์ อื่นใด และจะห้ามและป้องกันการระเบิดนิวเคลียร์อื่นใด ณ สถานที่ใดภายใต้เขตอำนาจหรือการควบคุมของตน นอกจากนี้แต่ละรัฐภาคีรับที่จะละเว้นจากการก่อเกิด ส่งเสริม หรือเข้าไปมีส่วนร่วมโดยวิธีใดก็ตามในการทดลอง ระเบิดอาวุธนิวเคลียร์ หรือการระเบิดนิวเคลียร์อื่นใด จากข้อบัญญัติอันเป็นพันธกรณีพื้นฐานนั้น สหรัฐอเมริกา รัฐอิสราเอล และสาธารณรัฐอิสลามอิหร่านมิได้ให้สัตยาบันต่อสนธิสัญญานี้ จึงมีผลต่อการบังคับใช้สนธิสัญญา ตามที่ได้ระบุในมาตรา 14 กล่าวคือสนธิสัญญานี้จะมีผลใช้บังคับในเวลา 180 ภายหลังวันที่รัฐภาคีสมาชิกทั้งปวงที่ มีรายชื่อในภาคผนวก 2 แนบท้ายสนธิสัญญาอันเป็นประเทศที่ครอบครองเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ จำนวน 44 รัฐ ได้ส่งมอบสัตยาบันสารให้แก่องค์การสนธิสัญญาว่าด้วยการห้ามทดลองนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ แต่ ณ.ปัจจุบัน 8 ชาติสำคัญซึ่งมีรายชื่อในภาคผนวก 2 ของสนธิสัญญานี้ยังไม่ดำเนินการให้สัตยาบัน ทำให้สนธิสัญญานี้ค้างอยู่ สหประชาชาติทางกฎหมายมานานกว่า 30 ปี

ถึงแม้ว่าในความตกลงนี้สหรัฐอเมริกา ได้ลงนามและปฏิเสธการให้สัตยาบันในปี ค.ศ. 1999 ด้วยเหตุผล ความมั่นคงแห่งชาติ สำหรับสาธารณรัฐอิหร่าน และอิสราเอลก็ได้ลงนามแล้วเช่นกัน แต่ยังมีได้ให้สัตยาบันด้วย เหตุผลการป้องกันทางทหารและการแข่งขันในภูมิภาค เมื่ออยู่ในฐานะรัฐคู่พิพาทที่มีอาวุธนิวเคลียร์ในการ ครอบครองทั้งสองฝ่าย หากมิได้มีการยับยั้งชั่งใจและตระหนักถึงความเสี่ยงต่อการที่จะนำอาวุธนิวเคลียร์มาใช้ใน

การป้องกันตนเอง ผลจากการใช้นิวเคลียร์ที่ปรากฏให้ชาวโลกเห็นมาแล้วคือมหันตภัยแห่งการทำลายล้างมวลมนุษยชาติ

นิยามความหมายของอาวุธนิวเคลียร์

อาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Weapons) เป็นอาวุธที่ใช้พลังงานจากปฏิกิริยานิวเคลียร์ฟิชชันมีศักยภาพในการทำลายล้างสูง อาวุธนิวเคลียร์มีการนำมาใช้จริงในสงครามโลกครั้งที่สอง โดยประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งระเบิดนิวเคลียร์ลูกแรกนั้นมีชื่อว่าลิตเติลบอย (Little Boy) ได้ถูกนำไปทิ้งที่เมืองฮิโรชิมาในวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ.1945 ระเบิดนิวเคลียร์ลูกที่สองมีชื่อว่าแฟตแมน (Fat Man) ได้ถูกนำไปทิ้งที่เมืองนางาซากิ 3 วันต่อมา ทำให้ชาวโลกได้ตระหนักถึงมหันตภัยที่มีอำนาจสูงจากนิวเคลียร์ หลังจากนั้นได้มีการทำการทดลองอีกหลายร้อยครั้ง ในปัจจุบันนี้สามารถแบ่งอาวุธ นิวเคลียร์ได้ตามชนิดดังนี้

1. ระเบิดนิวเคลียร์แบบฟิชชัน (ดลนภา นันทวโรไพโร, 2553) เป็นระเบิดที่ได้รับพลังงานจากปฏิกิริยานิวเคลียร์ฟิชชัน

ชนิดแรก คือ ระเบิดยูเรเนียม” นั้นลักษณะการออกแบบระเบิดนิวเคลียร์ จะต้องทำให้มวลของเชื้อเพลิงอยู่ในสภาวะเหนือวิกฤต (Supercritical Mass) เพื่อให้ ปฏิกิริยาต่อเนื่องคงสถานะอยู่ และปล่อยพลังงานกับความร้อนสูงออกมา การออกแบบอย่างง่ายที่สุด เรียกว่า แบบจุดระเบิดด้วยการยิง (Gun) โดยภายในลูกระเบิดมีก้อนยูเรเนียม 2 ก้อน ที่มีมวลต่ำกว่าวิกฤต (Subcritical) เมื่อจุดระเบิดเพื่อยิงก้อนยูเรเนียมที่มีมวลน้อย ไปยังยูเรเนียมที่มีมวลมากกว่า ทำให้มวลทั้งสองรวมกันแล้ว มีผลรวมของมวลมากกว่า ค่าของมวลวิกฤต หรือเกิดสภาวะของมวลที่เหนือวิกฤต (Supercritical) และเกิดปฏิกิริยา นิวเคลียร์ฟิชชันต่อเนื่องอย่างรวดเร็ว จนระเบิดออกมา กระบวนการนี้ใช้เวลาไม่ถึงวินาที ระเบิดพลูโตเนียม (Plutonium Bomb) พลูโตเนียม มีจุดเด่นเหนือกว่ายูเรเนียมหลายประการ ในการนำไปทำอาวุธนิวเคลียร์ พลูโตเนียมน้ำหนักเพียง 4 กิโลกรัม ก็สามารถใช้ทำระเบิดได้ โดยมีแรงระเบิดประมาณ 20 กิโลตัน การผลิตพลูโตเนียม 12 กิโลกรัมต่อปี ใช้เพียงโรงงานสกัดซ้ำเชื้อเพลิงนิวเคลียร์ที่มีขนาดเล็กเท่านั้น หัวรบที่บรรจุพลูโตเนียม ทรงกลมจะมีชั้นของเบรลล์หุ้มอยู่ภายนอก เพื่อทำหน้าที่สะท้อนนิวตรอนให้กลับมาเสริม กระบวนการฟิชชัน (Fission) พลูโตเนียม จึงมีมวลวิกฤต (ซึ่งจะรักษาสภาวะของปฏิกิริยา ฟิชชัน (Fission) ต่อเนื่องได้) ต่ำกว่ายูเรเนียม กลุ่มผู้ก่อการร้ายหรือบางประเทศที่ต้องการ จึงสามารถหาพลูโตเนียม จากเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ทางพลเรือนได้ง่ายกว่าการเสริม สมรรถนะยูเรเนียม เพื่อนำไปใช้ทำระเบิดนิวเคลียร์

2. ระเบิดแบบฟิวชัน (Fusion) (ดลนภา นันทวโรไพโร, 2553) เป็นระเบิดที่ได้พลังงานจากปฏิกิริยานิวเคลียร์แบบฟิวชันเป็นปฏิกิริยาที่นิวเคลียสของไอโซโทปของไฮโดรเจน มารวมตัวกัน แล้วกลายเป็นนิวเคลียสของฮีเลียม กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นได้ ไฮโดรเจน ต้องอยู่ในสภาวะที่มีอุณหภูมิและความดันสูงมาก ซึ่งทำให้เกิดสภาวะนี้ได้ โดยใช้ระเบิด นิวเคลียร์แบบฟิชชัน (Fission) ปฏิกิริยานิวเคลียร์ฟิวชัน (Fusion) สามารถให้นิวตรอนพลังงานสูง ซึ่งจะไปทำให้เกิดปฏิกิริยาฟิชชันที่มีแรงระเบิดที่สูงมากขึ้น ระเบิดนิวเคลียร์ แบบ ฟิชชัน-ฟิวชัน-ฟิชชัน (Fission-Fusion-Fission) เรียกว่า ระเบิดไฮโดรเจน (Hydrogen Bombs) หรือระเบิดเทอร์โมนิวเคลียร์

(Thermonuclear) ซึ่งเป็นปฏิกิริยาการหลอมตัว ของนิวเคลียสเบาภายใต้อุณหภูมิสูงมากไปเป็นนิวเคลียสของอะตอมที่หนักกว่าและ ปลดปล่อยพลังงานออกมา

กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางกฎหมายของอาวุธนิวเคลียร์

(1) สนธิสัญญาว่าด้วยการไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT)

สนธิสัญญาว่าด้วยการไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ NPT เป็นเครื่องมือทางกฎหมายหลักที่ควบคุมการแพร่ขยายของอาวุธนิวเคลียร์ โดยเปิดให้ลงนามในปี ค.ศ. 1968 และมีผลบังคับใช้ในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1970 มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ การไม่แพร่ขยาย (non-proliferation) การลดอาวุธ (disarmament) และ การใช้พลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ (peaceful use) อย่างไรก็ตาม NPT มิได้บัญญัติห้ามการใช้อาวุธนิวเคลียร์โดยเด็ดขาด สนธิสัญญาว่าด้วยการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ จึงเป็นเครื่องมือเพื่อยับยั้งการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์เท่านั้น ปัจจุบันมีประเทศภาคี 191 ประเทศถูกแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ ประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ (NWS) ซึ่งประกอบด้วยสหรัฐอเมริกา รัสเซีย จีน ฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร และประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ (NNWS) ภายใต้สนธิสัญญา ประเทศภาคีทุกประเทศให้คำมั่นที่จะดำเนินการปลดอาวุธโดยทั่วไปและโดยสมบูรณ์ และประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ตกลงที่จะละเว้นจากการพัฒนาหรือการได้มาซึ่งอาวุธนิวเคลียร์ นี่คือ “เสาหลัก” สองข้อแรกของสนธิสัญญา เสาหลักข้อที่สามรับรองว่าประเทศภาคีสามารถเข้าถึงและพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์เพื่อการใช้งานอย่างสันติได้ (Kimball, D., 2025)

ด้วยสมาชิกภาพที่ครอบคลุมเกือบทุกประเทศทั่วโลก สนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (NPT) จึงเป็นสนธิสัญญาควบคุมอาวุธที่มีสมาชิกเข้าร่วมมากที่สุด โดยมีเพียงชูดานใต้ อินเดีย อิสราเอล และปากีสถานเท่านั้นที่ยังไม่เข้าร่วมสนธิสัญญา สนธิสัญญานี้ได้รับการขยายระยะเวลาออกไปอย่างไม่มีกำหนดในปี 1995 และกำหนดให้มีการประชุมทบทวนทุกๆ ห้าปี เพื่อประเมินความคืบหน้าในการบรรลุวัตถุประสงค์หลักของสนธิสัญญา และเปิดโอกาสให้มีการหารือมาตรการใหม่ๆ เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งของสนธิสัญญา

(2) สนธิสัญญาห้ามอาวุธนิวเคลียร์ Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (TPNW) ได้รับการรับรองในวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ. 2017 โดยเปิดให้รัฐภาคีสมาชิกลงนามในวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 2017 มีผลบังคับใช้ในวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 2021 โดยมีเงื่อนไขหลังจากที่รัฐภาคีสมาชิกให้สัตยาบันครบ 50 รัฐ ซึ่งมีมาตรการต่างๆ ที่ครอบคลุมโดยข้อบัญญัติทั้งหมด 20 มาตรา มีสาระสำคัญทางกฎหมายระหว่างประเทศในการห้าม พัฒนา ทดลอง ผลิต ครอบครอง ใช้ หรือขู่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์อย่างเด็ดขาด ซึ่งปรากฏในสาระสำคัญของข้อบัญญัติใน TPNW หมวดข้อห้ามหลัก (ข้อ 1-2) โดยข้อ 1 เป็นการบัญญัติข้อห้ามครอบคลุม ดังนี้ ห้ามรัฐภาคี พัฒนา ทดลอง ผลิต ผลิตสะสม ครอบครอง หรือเก็บรักษาอาวุธนิวเคลียร์ ห้ามใช้หรือขู่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์ และห้ามช่วยเหลือ สนับสนุน หรืออนุญาตให้มีการติดตั้งฐานอาวุธนิวเคลียร์ในดินแดนของตนโดยเด็ดขาด ข้อ 2 เป็นการบัญญัติการประกาศสถานะ โดยกำหนดให้รัฐภาคีต้องแจ้งสถานะต่อเลขาธิการสหประชาชาติว่าตนไม่เคยมีไม่ได้ครอบครอง หรือได้ทำลายล้างรวมทั้งส่งต่ออาวุธนิวเคลียร์ไปหมดแล้วก่อนเข้าร่วมพันธกรณีการปลดอาวุธ

และการช่วยเหลือ ข้อ 3 เป็นการบัญญัติเรื่องการตรวจสอบทางเทคนิค ซึ่งบังคับให้รัฐภาคีทุกรัฐทำข้อตกลง safeguards กับทบวงการพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (IAEA) เพื่อตรวจสอบมิให้มีการแอบอ้างใช้พลังงาน สันติไปผลิตอาวุธ ข้อ 4 เป็นแนวทางกำจัดการคลังแสง ในการวางกลไกให้รัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์เข้าร่วม ต้องทำลาย คลังอาวุธนิวเคลียร์ทั้งตามกำหนดเวลาที่ตรวจสอบได้ และมีหน่วยงานสากลเข้าร่วมรื้อถอน ข้อ 5-7 เป็นการ เยียวยาและช่วยเหลือ ที่ระบุให้รัฐต้องปฏิบัติตามกฎหมายภายในเพื่อลงโทษผู้ฝ่าฝืน ให้ความช่วยเหลือด้าน มนุษยธรรมแก่เหยื่อผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้นิวเคลียร์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เสียหายจากการทดลองหรือใช้ งานการบริหารสนธิสัญญาและบททั่วไป ในข้อ 8-20) ข้อ 8-10 ล้วนเป็นมาตรการด้านการเงิน ซึ่งกำหนดการ ประชุมและการเงิน โดยกำหนดให้มีการประชุมรัฐภาคีเป็นประจำทุก 2 ปี เพื่อติดตามความคืบหน้าและร่วมมือ กันสนับสนุนงบประมาณ ข้อ 11-14 เป็นการระงับข้อพิพาท ซึ่งเน้นการเจรจาสันติวิธีหากเกิดความขัดแย้ง ดีความบัพัญญัติในสนธิสัญญา ข้อ 15-20 เป็นกระบวนการของการทำสนธิสัญญา ที่ระบุเงื่อนไขการลงนาม การ ให้สัตยาบัน การมีผลบังคับใช้ของสนธิสัญญา เมื่อครบ 50 ประเทศ

กรณีศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน ต่างเป็นคู่สงคราม และไม่ ลงนามในความตกลงนี้ ย่อมมีความเสี่ยงต่อการนำอาวุธนิวเคลียร์มาใช้ในปฏิบัติการทางทหาร ซึ่งขัดต่อ วัตถุประสงค์ของสนธิสัญญาว่าด้วยการห้ามอาวุธนิวเคลียร์ (TPNW) และการห้าม พัฒนา ทดลอง ผลิต ครอบครอง ใช้ หรือขู่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์ แม้จะมีบัพัญญัติที่เด็ดขาดที่สุดในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ แต่การที่ มหาอำนาจนิวเคลียร์และประเทศคู่พิพาทสำคัญอย่าง สหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่าน ปฏิเสธการลงนาม ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความมั่นคงของโลก

ผลของการบังคับใช้ความตกลงระหว่างประเทศต่อการห้ามใช้อาวุธนิวเคลียร์ (TPNW) ที่มีต่อมหาอำนาจ นิวเคลียร์ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ มีหลักเกณฑ์ชัดเจนเกี่ยวกับผลกระทบของ TPNW ต่อประเทศที่ไม่ได้ลง นาม โดยสนธิสัญญา TPNW "ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายโดยตรง" กับประเทศที่ไม่ได้สัตยาบัน (Non-parties) เช่น สหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่าน พวกเขาจึงไม่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขเวลาในการทำลายคลังแสงตามที่ TPNW กำหนดการสร้างมาตรการกดดันทางสังคมและการเมือง ถึงแม้จะไม่มีผลบังคับทางกฎหมายแพ่งหรืออาญา โดยตรงกับมหาอำนาจ แต่ TPNW ทำหน้าที่ "ตีตรา" (Stigmatize) ให้อาวุธนิวเคลียร์กลายเป็นสิ่งผิดกฎหมายและ ไร้ศีลธรรมในสายตาชาวโลก กดดันให้สถาบันการเงินระดับสากลยุติการส่งเสริมให้ทุนแก่บริษัทที่ผลิตชิ้นส่วน นิวเคลียร์ และจำกัดพื้นที่ไม่ให้มหาอำนาจนำอาวุธนิวเคลียร์ไปติดตั้งหรือเคลื่อนผ่านน่านน้ำและน่านฟ้าของ ประเทศภาคีการยกระดับสู่กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary International Law) หากใน อนาคต ประเทศส่วนใหญ่ในโลก รวมถึงแรงกดดันจากภาคประชาสังคม ยึดถือหลักการห้ามนี้อย่างต่อเนื่อง ยาวนาน ข้อห้ามใน TPNW อาจกลายเป็น "กฎหมายจารีตประเพณี" หรือ "บรรทัดฐานเด็ดขาด" (Jus Cogens) ซึ่ง จะส่งผลให้มหาอำนาจทุกประเทศถูกผูกพันให้ต้องเลิกนิวเคลียร์ในที่สุด ไม่ว่าจะลงนามในสนธิสัญญาหรือไม่ก็ตาม

(3) สนธิสัญญาว่าด้วยการห้ามทดลองนิวเคลียร์อย่างสมบูรณ์ (Comprehensive Test Ban Treaty-- CTBT)

สำหรับเนื้อหาของสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ (CTBT)

มีสาระสำคัญห้ามรัฐภาคีทำการทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสิ้นเชิง โดยครอบคลุมทั้ง บนดิน ใต้ดิน ใต้น้ำ และ อวกาศ สถานะประเทศภาคีสมาชิกปัจจุบันมีประเทศต่าง ๆ 183 ประเทศ ลงนามในสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ (CTBT)

แต่การบังคับใช้สนธิสัญญานั้นจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เนื่องจากเงื่อนไขบังคับในสนธิสัญญา ที่จะมีผลบังคับใช้ก็ต่อเมื่อประเทศที่มีศักยภาพทางนิวเคลียร์รวม 44 ประเทศ ลงนามและให้สัตยาบันต่อสนธิสัญญาปัจจุบันมีภาคีสมาชิกลงนาม 183 ประเทศ ให้สัตยาบัน 166 ประเทศ มี 41 ประเทศ ที่ได้ลงนามมี 36 ประเทศ ที่ให้สัตยาบัน ทั้งนี้ สหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน เพียงแต่ลงนามแต่ยังไม่ให้สัตยาบัน ขณะเดียวกัน อินเดีย ปากีสถาน เกาหลีเหนือ อิหร่าน ได้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินและซีปนาวุธซึ่งสามารถนำไปติดหัวรบนิวเคลียร์ ซึ่งประชาคมโลกได้แสดงความห่วงกังวลและเรียกร้องให้ประเทศที่ยังไม่ได้ลงนามสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ (CTBT) และสนธิสัญญาว่าด้วย การไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ (NPT) เร่งลงนามและให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคีสนธิสัญญาทั้งสองฉบับโดยเร็วและไม่มีเงื่อนไข เมื่อพิจารณาถึงความก้าวหน้าทางข้อมูลและเทคโนโลยีทางนิวเคลียร์ของประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ในปัจจุบันแล้ว ประเทศดังกล่าวก็ยังสามารถทดลองและพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของตนต่อไปได้ในห้องทดลอง

(4) คำวินิจฉัยของ ICJ ค.ศ. 1996

ใน Advisory Opinion ปี 1996 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้วินิจฉัยว่าไม่มีบทบัญญัติในกฎหมายระหว่างประเทศที่ห้ามการใช้อาวุธนิวเคลียร์โดยเด็ดขาดในทุกกรณี อย่างไรก็ตาม การใช้ดังกล่าวต้องสอดคล้องกับหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และศาลได้ตั้งข้อสังเกตว่าการใช้อาวุธนิวเคลียร์โดยทั่วไปยากที่จะสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว

ดังนั้นการใช้อาวุธนิวเคลียร์จึงต้องห้ามโดยหลักกฎหมายบังคับเด็ดขาด และโดยสภาพบังคับถือเป็น หลักกฎหมายบังคับเด็ดขาด (Jus Cogens) แม้ว่าประชาคมรัฐทั้งหลายภายใต้องค์การสหประชาชาติ ได้มีความพยายามที่จะปลดอาวุธนิวเคลียร์มาเป็นเวลาหลายทศวรรษนับจากสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยใช้มาตรการในทางระหว่างประเทศ นั่นคือการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศอันดับแรก คือสนธิสัญญาว่าด้วยการไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons) สนธิสัญญา NPT เป็นเครื่องมือทางกฎหมายหลักที่ควบคุมการแพร่ขยายของอาวุธนิวเคลียร์ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ การไม่แพร่ขยาย (non-proliferation) การลดอาวุธ (disarmament) และการใช้พลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ (peaceful use) แต่อย่างไรก็ตามประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกในแต่ละภูมิภาคของโลกที่ต้องการสร้างเกราะป้องกันตนเองจากอาวุธนิวเคลียร์ จึงลงนามในความตกลงว่าด้วยเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ แต่การลงนามและให้สัตยาบันว่าจะเป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ที่แท้จริงได้ ต้องมีมหาอำนาจทางนิวเคลียร์ทั้ง 5 ประเทศคือ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย จีน ฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร ลงนามในพิธีสารแนบท้ายความตกลงเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในแต่ละภูมิภาคของโลก ซึ่งพิธีสารแนบท้ายสนธิสัญญาของ สนธิสัญญาเซมิปาลาตินสค์ (Treaty of Semipalatinsk) หรือชื่อเต็มคือ Central Asian Nuclear Weapon Free Zone (CANWFZ) ตะวันออกกลางนั้น ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นรัฐ

เดียวที่ยังไม่ให้สัตยาบัน การที่สหรัฐอเมริกาเป็นรัฐคู่สงครามกับสาธารณรัฐอิสลามอิหร่านในภูมิภาคนี้จึงมิได้เกิด การรับรองว่าจะมีการนำนิวเคลียร์มาใช้ และอิสราเอลก็ได้เป็นภาคีสมาชิกของความตกลงว่าด้วยเขตปลอดอาวุธ นิวเคลียร์ การยกระดับความตกลงระหว่างประเทศในสนธิสัญญาห้ามอาวุธนิวเคลียร์ Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (TPNW) ในปี 2017 จึงเป็นความคาดหวังว่าจะหยุดยั้งการห้ามใช้นิวเคลียร์ ได้แต่รัฐคู่สงคราม สหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่าน ต่างปฏิเสธการลงนาม และให้สัตยาบันต่อความตกลงนี้ อีกทั้งสนธิสัญญาห้ามการทดลองนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์นั้น จะมีผลบังคับใช้ต้องให้รัฐที่มีศักยภาพทางนิวเคลียร์รวม 44 ประเทศ ลงนามและให้สัตยาบันต่อสนธิสัญญา ซึ่งสนธิสัญญานี้เกิดขึ้นในปีตั้งแต่ปี 1996 ทั้งนี้ สหรัฐอเมริกา เพียงแต่ลงนามแต่ยังไม่ให้สัตยาบัน ขณะเดียวกัน สาธารณรัฐอิสลามอิหร่านยังคงมีการทดลองอาวุธนิวเคลียร์อย่างต่อเนื่อง จากความตกลงระหว่างประเทศ ทั้ง 3 ฉบับนั้น มิได้แสดงให้เห็นว่าจะควบคุมการใช้อาวุธนิวเคลียร์ของ รัฐคู่สงครามตามกรณีศึกษาได้เลย ความเสี่ยงที่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์จึงเกิดขึ้นได้ ถึงแม้ว่ารัฐทั้งหลายที่เป็นรัฐที่ แสวงหาสันติภาพและร่วมลงนามในความตกลงระหว่างประเทศทั้ง 3 ฉบับ แต่ก็มิได้รับรองว่าจะปลอดภัยจาก ภัยอันตรายจากอาวุธนิวเคลียร์

เมื่อวิเคราะห์ตามหลักกฎหมายสนธิสัญญา สนธิสัญญาโดยทั่วไปจะไม่ผูกพันประเทศที่มีได้เป็นภาคี ยกเว้น สนธิสัญญาที่มีหลักการที่กลายเป็นหลักกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ก็จะมีผูกพันประเทศที่มีได้เป็นภาคี ในฐานะหลักกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ จากหลักกฎหมายสนธิสัญญาดังกล่าว สนธิสัญญาห้ามอาวุธ นิวเคลียร์จะไม่สามารถใช้บังคับโดยตรงต่อประเทศที่มีได้เป็นภาคี แต่เฉพาะการห้ามใช้อาวุธนิวเคลียร์ของ สนธิสัญญาห้ามอาวุธนิวเคลียร์นั้น จะมีผลบังคับใช้กับทุกประเทศรวมทั้งประเทศที่มีได้เป็นภาคี ด้วยเหตุผลว่า เมื่อ ใช้อาวุธนิวเคลียร์จะก่ออาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ซึ่งเป็นหนึ่งในฐานความผิดที่ศาลอาญาระหว่างประเทศจัดตั้ง ขึ้นมาเพื่อ ควบคุมพฤติกรรมของผู้นำหรือผู้สั่งการให้มีการใช้อาวุธนิวเคลียร์ โดยศาลอาญาระหว่างประเทศมี อำนาจเด็ดขาดที่สามารถนำตัวผู้นำรัฐที่กระทำการก่ออาชญากรรมสงครามต่อมวลมนุษยชาติไปลงโทษ ถึงแม้รัฐ นั้นมิได้เป็นภาคีสมาชิกศาลอาญาระหว่างประเทศ แต่การห้ามใช้อาวุธนิวเคลียร์ นั้น เป็นกฎหมายบังคับเด็ดขาด ถือว่าได้กระทำความผิดแล้ว เพราะเมื่อเกิดการใช้อาวุธนิวเคลียร์ ต่อสิ่งมีชีวิตเปรียบเสมือนการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เป็นอาชญากรรมต้องห้ามตามหลักกฎหมายบังคับเด็ดขาดฉะนั้นหลักการห้ามใช้อาวุธนิวเคลียร์ จะสามารถบังคับ ใช้กับประเทศอาวุธนิวเคลียร์ที่มีได้เป็นภาคีสันธิสัญญา เพราะหลักกฎหมายบังคับเด็ดขาดจะใช้บังคับกับทุก ประเทศโดยไม่มีข้อยกเว้น

แม้ว่าสนธิสัญญาห้ามอาวุธนิวเคลียร์จะไม่สามารถใช้บังคับโดยตรงต่อประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์เพราะ ประเทศเหล่านี้ไม่ยอมรับที่จะผูกพันตามสนธิสัญญาเนื่องจากไม่ให้สัตยาบัน แต่เฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการห้ามใช้ อาวุธนิวเคลียร์จะมีผลบังคับใช้ต่อประเทศนิวเคลียร์ ตามหลักกฎหมายที่มีผลบังคับใช้เด็ดขาด (Jus Gogen) ดังที่ บัญญัติไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยการทำสนธิสัญญาเวียนนา 1969 ข้อบทที่ 53 เนื่องจากอาวุธนิวเคลียร์มีอำนาจการทำลายสูง ปฏิกริยาที่ก่อให้เกิดอาวุธนิวเคลียร์ คือรูปแบบการใช้พลังงานจากปฏิกิริยานิวเคลียร์ฟิชชันและปฏิกิริยา นิวเคลียร์ฟิวชัน มีอำนาจในการทำลายสูง ซึ่งอาวุธนิวเคลียร์ได้ถูกนำไปใช้จริงในสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยประเทศ สหรัฐอเมริกานำระเบิดนิวเคลียร์ไปทิ้งที่เมือง ฮิโรชิมาและนางาซากิของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งในช่วงเวลานั้นได้เกิด

โครงการแมนฮัตตันขึ้นมาเพื่อพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ จากการนำยูเรเนียม 235 มาทำให้เกิดปฏิกิริยานิวเคลียร์ฟิชชัน ส่งผลให้ญี่ปุ่นประกาศแพ้สงคราม (ดลนภา นันทวโรไพโร, 2561)

หลักการภายใต้กรอบกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการใช้กำลัง

1. หลักห้ามใช้กำลัง (Prohibition on the Use of Force)

หลักการห้ามใช้กำลัง (prohibition of the use of force) ถือเป็นหลักพื้นฐานที่มีสถานะเป็นบรรทัดฐานสำคัญในกฎหมายระหว่างประเทศร่วมสมัย โดยได้รับการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 2 วรรค 4 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งมุ่งคุ้มครองบูรณภาพแห่งดินแดนและเอกราชทางการเมืองของรัฐ ตลอดจนอำนาจอธิปไตยซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม กฎบัตรสหประชาชาติได้บัญญัติข้อยกเว้นต่อหลักการดังกล่าวไว้ในมาตรา 51 โดยรับรองสิทธิอันมีอยู่โดยกำเนิดของรัฐในการใช้มาตรการป้องกันตนเอง (self-defense) ในกรณีที่เกิดการโจมตีด้วยกำลังอาวุธ (armed attack) รัฐนั้นไม่มีวิธีอื่นใดที่จะยับยั้งการโจมตีหรือการรุกรานของรัฐอื่นได้นอกจากการใช้กำลังเพียงอย่างเดียว หากยังมีวิธีการอื่นใดที่สามารถระงับยับยั้งการโจมตีหรือการรุกรานของรัฐอื่นอยู่ แต่รัฐไม่ใช่วิธีการเช่นนั้นกลับเลือกที่จะใช้กำลังแทนกรณีเช่นว่านี้ไม่ถือว่าเป็นการใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเองตามนัยแห่งข้อ 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ นอกจากนี้ การใช้กำลังที่เป็นการป้องกันตนเองนั้นต้องได้สัดส่วนกับการโจมตีหรือการรุกราน กล่าวคือ เป็นการใช้กำลังป้องกันตนเองเพื่อมิให้การโจมตีหรือการรุกรานเกิดขึ้นอีก ทั้งนี้มิได้หมายความว่า การใช้กำลังป้องกันตนเองนั้นจะต้องเป็นการตอบโต้ด้วยวิธีการอย่างเดียวกันทั้งขนาดและความร้ายแรงทำนองเดียวกันโดยไม่คำนึงว่าการกระทำนั้นจะเกินเลยกว่าที่จะเป็นการใช้กำลังป้องกันตนเองเพื่อมิให้การโจมตีหรือการรุกรานเกิดขึ้นอีก เพราะหากมีการตอบโต้ในลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟันก็จะเข้าลักษณะของการตอบโต้โดยวิธีการรุกรานเช่นกัน ซึ่งถือว่าการกระทำที่มีขอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้นการใช้กำลังป้องกันตนเองที่กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับว่าเป็นสิทธิของรัฐที่กระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศนั้นจะต้องประกอบไปด้วย (1) ต้องเป็นการใช้กำลังเพราะไม่มีวิธีการอื่นใดที่จะระงับยับยั้งการโจมตีหรือการรุกรานของรัฐอื่นได้ (2) การใช้กำลังเช่นนั้นต้องได้สัดส่วนอันสมควรเพียงพอที่จะมิให้การโจมตีหรือการรุกรานของรัฐอื่นเกิดขึ้นอีก (3) ต้องกระทำการป้องกันโดยทันทีที่การโจมตีหรือการรุกรานของรัฐอื่นกำลังดำเนินอยู่ ทั้งนี้การใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเองนั้น จะต้องรายงานให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติทราบทันที เพื่อคณะมนตรีจะได้ดำเนินการต่อไปตามข้อ 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ (จุฬพต สายสุนทร, 2563)

ในบริบทของพัฒนาการสงครามยุคใหม่ด้วยเทคโนโลยีทางการทหาร อาวุธนิวเคลียร์นับเป็นอาวุธที่ก่อให้เกิดข้อท้าทายอย่างมีนัยสำคัญต่อโครงสร้างกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่ เนื่องจากมีอำนาจการทำลายล้างในระดับสูง ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างที่ไม่อาจจำกัดขอบเขตได้ และส่งผลกระทบระยะยาวต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ประเด็นว่าด้วยความชอบด้วยกฎหมายของการใช้อาวุธนิวเคลียร์ จึงมีทั้งนักนิติศาสตร์

ในประเทศไทยและในวงวิชาการระหว่างประเทศ มีความเห็นแตกต่างกันไปเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของการมีและใช้ อาวุธนิวเคลียร์ โดยบางฝ่ายเห็นว่าทั้งการครอบครองและการใช้เป็นสิ่งผิดกฎหมายเนื่องจากครอบครองเป็น การคุกคามว่าจะใช้กำลังทางทหาร ซึ่งขัดต่อกฎบัตรสหประชาชาติในมาตรา 2 วรรค 4 ที่ห้ามทั้ง

การคุกคามและ การใช้กำลังทางทหารไว้ นอกจากนี้ การใช้อาวุธนิวเคลียร์ก็ผิดกฎหมายเช่นกันเพราะแม้แต่จะเป็นการใช้เพื่อป้องกันตนเองซึ่งกฎบัตรสหประชาชาติอนุญาตไว้ในมาตรา 51 แต่การใช้อาวุธดังกล่าวน่าจะเป็นการกระทำที่ เกินกว่าเหตุ อันส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติซึ่งกฎหมายภาคสงครามห้ามไว้ และยังเป็น การกระทำที่เสี่ยงต่อการเกิดความเสียหายต่อรัฐเป็นกลางที่ไม่ใช่คู่สงครามอันเป็นเรื่องผิดกฎหมายอีกด้วย (จตุรนต์ ธีระวัฒน์, 2568) แต่นักนิติศาสตร์อีกฝ่าย ซึ่งคือรัฐมหาอำนาจที่มีอาวุธนิวเคลียร์กลับเห็นว่า การครอบครอง อาวุธนิวเคลียร์ก็ไม่ต่างไปจากการครอบครองอาวุธอื่นๆซึ่งมิใช่สิ่งผิดกฎหมายแต่อย่างใด ส่วนการใช้ อาวุธนั้นก็ไม่แน่ว่ามีปัญหา เพราะกฎเกณฑ์เรื่องการห้ามทำความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมยังไม่ได้มีการยอมรับว่ามีผลใช้บังคับ โดยทั่วไปในฐานะจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ซึ่งเหตุผลนี้จะขัดกับความเห็นของคณะมนตรีความมั่นคงและ คณะกรรมาธิการกฎหมายระหว่างประเทศของสหประชาชาติ อย่างไรก็ตาม ทำที่ของมหาอำนาจในเรื่องนี้แสดงให้เห็นเจตนารมณ์ทางการเมืองที่จะสงวนอภิสิทธิ์ของการใช้อาวุธปรมาณูไว้อย่างเหนียวแน่น จึงทำให้ไม่สามารถ บัญญัติข้อห้ามไว้อย่างชัดเจนได้ในปัจจุบัน (จตุรนต์ ธีระวัฒน์, 2568) โดยเฉพาะภายหลังคำวินิจฉัยเชิงที่ปรึกษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ) ค.ศ. 1996 ในคดี Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons ซึ่งมีคำวินิจฉัยให้ได้ว่าข้อยุติอย่างเด็ดขาดเกี่ยวกับสถานะความชอบด้วยกฎหมายของการใช้อาวุธนิวเคลียร์ในทุกกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์สุดวิสัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของรัฐ ความไม่ชัดเจนดังกล่าวก่อให้เกิดประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่สำคัญเกี่ยวกับความสอดคล้องระหว่างการใช้อาวุธนิวเคลียร์กับหลักเกณฑ์ว่าด้วยการใช้กำลังภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในกรณีที่รัฐอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองเพื่อตอบโต้การละเมิดอำนาจอธิปไตยแห่งดินแดนของตน ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่การพิจารณาว่าการใช้อาวุธนิวเคลียร์สามารถสอดคล้องกับหลักความจำเป็น (necessity) และหลักความได้สัดส่วน (proportionality) ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการใช้สิทธิในการป้องกันตนเองได้หรือไม่ อีกทั้งยังต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายว่าด้วยการใช้กำลัง (jus ad bellum) และกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (jus in bello) ซึ่งมีบทบาทต่อการใช้กำลังในสถานการณ์ความขัดแย้งด้วยอาวุธ

หลักการห้ามใช้กำลังนับเป็นหลักพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศร่วมสมัย และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นบรรทัดฐานที่มีลักษณะเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (customary international law) ตลอดจนมีสถานะเป็นกฎหมายบังคับเด็ดขาด (jus cogens) หลักการดังกล่าวมีผลผูกพันรัฐโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการเป็นภาคีของกฎบัตรสหประชาชาติ นอกจากนี้ หลักห้ามใช้กำลังยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของรัฐ (principle of non-intervention) ซึ่งห้ามมิให้รัฐใช้มาตรการบีบบังคับในลักษณะที่กระทบต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐอื่น (Shaw, M. N., 2024) การละเมิดหลักการดังกล่าวจึงอาจก่อให้เกิดความรับผิดชอบระหว่างประเทศของรัฐ (state responsibility) และนำไปสู่การดำเนินมาตรการตอบโต้ภายใต้กรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหลักการห้ามใช้กำลังจะมีลักษณะเป็นบรรทัดฐานทั่วไป แต่กฎหมายระหว่างประเทศได้กำหนดข้อยกเว้นที่จำกัดไว้อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการใช้กำลังภายใต้การอนุญาตของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UN Security Council) และการใช้สิทธิในการป้องกันตนเอง

2. ข้อยกเว้นของหลักการห้ามใช้กำลังป้องกันตนเองภายใต้มาตรา 51

หากกล่าวถึงการใช้กำลังหรือการทำสงครามย่อมถือเป็นการกระทำที่ผิดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ ดังปรากฏในกฎบัตรสหประชาชาติข้อบทที่ 2(4) UN-Charter, 1945 การจะใช้กำลังได้นั้น ต้องเข้าข้อยกเว้นภายใต้มาตรา 2(7) UN-Charter, 1945 จึงจะเป็นการใช้กำลังที่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งปรากฏในหมวดที่ 7 ข้อบทแรกคือ การบัญญัติไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติข้อที่ 42 UN-Charter, 1945 กรณีที่ใช้กำลังตามมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเพื่อรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศและกรณีของการใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเอง ภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติข้อที่ 51 (UN-Charter, 1945) กล่าวคือ

“ไม่มีข้อความใดในกฎบัตรนี้จะรอนสิทธิโดยธรรมชาติในการป้องกันตนเองโดยลำพัง หรือโดยร่วมกัน หากการโจมตีด้วยกำลังอาวุธบังเกิดแก่สมาชิกของสหประชาชาติ จนกว่าคณะมนตรีความมั่นคงจะได้ดำเนินการที่จำเป็นเพื่ออารังไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศมาตรการที่สมาชิกได้ดำเนินไปในการใช้สิทธิป้องกันตนเองนี้จะต้องรายงานให้คณะมนตรีความมั่นคงทราบโดยทันที และจะต้องไม่กระทบกระเทือนอำนาจและความรับผิดชอบของคณะมนตรีความมั่นคงตามกฎหมายฉบับปัจจุบันแต่ประการใด ในอันที่จะดำเนินการเช่นที่เห็นจำเป็นไม่ว่าในเวลาใด เพื่ออารังไว้หรือสถาปนากลับคืนมาซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ”

การนิยามความหมายของ “การป้องกันตนเอง (self-defence) ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ หมายถึงสิทธิของรัฐ (หรือหลายรัฐ) ในการตอบโต้ต่อการโจมตีด้วยกำลังอาวุธ (armed attack) ซึ่งมีที่มา หรืออยู่ภายใต้การควบคุมและการสั่งการจากภายนอกอาณาเขตของรัฐนั้น โดยมุ่งต่ออาณาเขต ประชาชน เรือ อากาศยาน หรือกำลังพลทางทหารที่ประจำการอยู่ในต่างประเทศ หรือที่ตั้งอยู่ในทะเลหลวงหรือห้วงอากาศระหว่างประเทศ” (Gill, T. D., & Fleck, D., 2017)

สิทธิในการป้องกันตนเองภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศเป็นสิทธิที่เป็นของรัฐ และถูกกำกับเป็นลำดับแรกโดยบทบัญญัติของกฎบัตรสหประชาชาติที่เกี่ยวกับการใช้กำลังโดยทั่วไป และการใช้สิทธินี้โดยเฉพาะ บทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง (มาตรา 51) ระบุว่าสิทธิดังกล่าวมีลักษณะเป็น “สิทธิแต่กำเนิด” (inherent) ซึ่งโดยทั่วไปตีความว่าเป็นการยืนยันถึงบทบาทอย่างต่อเนื่องของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ที่ให้ฐานทางกฎหมายและหลักเกณฑ์เพิ่มเติมสำหรับการใช้สิทธินี้ ควบคู่ไปกับบทบัญญัติในมาตรา 51 และบทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้องของกฎบัตรสหประชาชาติ

ด้วยเหตุนี้ สิทธิในการป้องกันตนเองในกฎหมายระหว่างประเทศจึงมีฐานทางกฎหมายสองประการ ได้แก่ มาตรา 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ และกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศในการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายและรูปแบบของการใช้สิทธิในการป้องกันตนเอง ควรนำหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ทั้งในแหล่งกฎหมายทั้งสองมาพิจารณาร่วมกัน โดยใช้ในลักษณะที่เกื้อกูลกันอย่างครบถ้วน ทั้งยังต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องทั้งหมด (Gill, T. D., & Fleck, D., 2017)

หากพิจารณาจากหลักที่มาของการใช้สิทธิในการป้องกันตนเองในทางระหว่างประเทศ จะเห็นว่าโดยทั่วไปเป็นที่ยอมรับว่าสิทธิในการป้องกันตนเองมีฐานทางกฎหมายสองประการ ได้แก่ มาตรา 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ และกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ซึ่งถูกอ้างถึงโดยปริยายผ่านการ

ใช้คำว่า “สิทธิแต่กำเนิด” (inherent) ในบทบัญญัติดังกล่าวเกี่ยวกับลักษณะของสิทธินี้อย่างไรก็ดี แม้จะมีการยอมรับโดยทั่วไปถึงฐานทางกฎหมายทั้งสองดังกล่าว สำหรับผู้เขียนนั้น มุ่งดูเจตนารมณ์ของการบัญญัติ

มาตรา 51 นี้ขึ้นมา เพื่อให้รัฐทั้งหลายภายใต้การบังคับการสหประชาชาติมีรักษาสันติภาพ หากมีการละเมิดต่อบูรณภาพแห่งดินแดนเมื่อใด โดยใช้อาวุธ รัฐทั้งหลายจึงกล่าวอ้างข้อยกเว้นในการใช้กำลังได้ และเป็นการใช้กำลังที่จะต้องรายงานต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ มิใช่การการใช้กำลังป้องกันตนเอง ตามอำเภอใจ หรือกล่าวอ้างเหตุผลโดยขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ต่อการรุกรานในบูรณภาพแห่งดินแดน

การวางแนวทางไว้ในการป้องกันตนเองภายใต้บทบัญญัติมาตรา 51 จึงเป็นจุดตั้งต้นในการพิจารณาขอบเขตและวัตถุประสงค์ของสิทธิในการป้องกันตนเอง และจะใช้กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศประกอบการตีความในขอบเขตที่ไม่ขัดแย้งกับมาตรา 51 และวัตถุประสงค์โดยรวมของกรอบกฎหมายของกฎบัตรสหประชาชาติที่ว่าด้วยการใช้กำลัง รวมถึงบทบาทหลักของคณะมนตรีความมั่นคงในการธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ จึงเป็นความชอบด้วยกฎหมายที่รัฐสามารถกระทำได้

ดังนั้น การใช้สิทธิในการป้องกันตนเองโดยชอบด้วยกฎหมาย จะต้องเป็นไปตามทั้งเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 51 และหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ซึ่งทำหน้าที่เสริมกรอบกฎหมายของกฎบัตร เช่น หลักความจำเป็น (necessity) หลักความได้สัดส่วน (proportionality) และความฉับพลัน (immediacy)

ผลการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ประเด็นที่ใช้นิวเคลียร์มีความเชื่อมโยงกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศหรือไม่นั้น แม้ว่าจะเป็นการครอบครอง การข่มขู่ด้วยการใช้อาวุธนิวเคลียร์ หรือการใช้อาวุธนิวเคลียร์นั้น ว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ ผู้เขียนมีความเห็นในแนวทางที่การบังคับใช้อาวุธนิวเคลียร์นั้นอยู่ภายใต้การบังคับใช้ของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศและเป็นปัญหาความชอบด้วยกฎหมายตามคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ด้วยเช่นกัน

ประเด็นนี้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศยังได้เน้นย้ำว่า ในการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายของสถานการณ์ใด ๆ จะต้องพิจารณา หลักเกณฑ์ที่ควบคุมการใช้กำลัง (jus ad bellum) ซึ่งรวมถึง สิทธิในการป้องกันตนเอง (right of self-defense) ควบคู่ไปกับ กฎเกณฑ์ที่ควบคุมวิธีการและรูปแบบของการทำสงคราม (jus in bello) ดังนั้น ประเพณีของอาวุธที่ใช้ และวิธีการใช้อาวุธนั้น จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวิเคราะห์ความชอบด้วยกฎหมายของการใช้กำลังภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศเช่นเดียวกัน

วัตถุประสงค์หลักของสนธิสัญญาห้ามอาวุธนิวเคลียร์ (Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons – TPNW) คือการห้ามรัฐใช้ มีไว้ในครอบครอง เป็นหัวใจสำคัญของความตกลงสนธิสัญญาว่าด้วยการห้ามอาวุธนิวเคลียร์ (TPNW) และการห้าม พัฒนา ทดลอง ผลิต ครอบครอง ใช้ หรือขู่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์อย่างเด็ดขาด จะมีผลบังคับใช้อย่างไรกับมหาอำนาจนิวเคลียร์ สนธิสัญญาว่าด้วยการห้ามอาวุธนิวเคลียร์ (TPNW) แม้จะมีบทบัญญัติที่เด็ดขาดที่สุดในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ แต่การที่มหาอำนาจนิวเคลียร์และประเทศคู่พิพาทสำคัญ

อย่าง สหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่าน ปฏิเสธการลงนาม ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความมั่นคงของโลก และเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ดังนี้

1. ความเสี่ยงต่อโลกจากการไม่ลงนามของคู่พิพาทที่ประเทศแกนกลางในความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ไม่เข้าร่วม TPNW สร้างความเสี่ยงจากสงครามลูกหลานแบบควบคุมไม่ได้ ความตึงเครียดและการปะทะระหว่าง สหรัฐฯ-อิสราเอล กับอิหร่าน เพิ่มโอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดในการประเมินสถานการณ์ (Miscalculation) จนอาจนำไปสู่การใช้อาวุธนิวเคลียร์เชิงยุทธวิธีเพื่อความอยู่รอดของรัฐการพังทลายของระบบไม่แพร่ขยายอาวุธ (Proliferation) เมื่ออิสราเอลครอบครองนิวเคลียร์ (โดยพฤตินัย) และสหรัฐฯ ใช้หลักการป้องปรามด้วยนิวเคลียร์ (Nuclear Deterrence) ย่อมผลักดันให้อิหร่านเร่งพัฒนาหรือยกระดับการเสริมสมรรถนะยูเรเนียมเพื่ออุตสาหกรรม ทำให้ความเสี่ยงจากอันตรายจากนิวเคลียร์ในตะวันออกกลาง และและอาจลุกลามไปทั่วโลก ซึ่งอำนาจของอาวุธนิวเคลียร์ในปัจจุบันได้รับการพัฒนาบ่มจะร้ายแรงกว่าอดีตหลายเท่า หากนำมาใช้เพียงไม่กี่ลูก จะสร้าง "ฤดูหนาวนิวเคลียร์" (Nuclear Winter) ทำลายชั้นบรรยากาศ ระบบนิเวศ และห่วงโซ่อาหารของมนุษยชาติทั่วโลก ไม่จำกัดอยู่แค่ในพื้นที่ขัดแย้งเท่านั้นสามารถขยายวงกว้างออกไปสู่สิ่งแวดล้อมที่ห่างไกล

2. การใช้อาวุธนิวเคลียร์ขัดต่อ "กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ" แม้ว่าประเทศเหล่านี้จะไม่ผูกพันตามสนธิสัญญา TPNW แต่รัฐคู่พิพาทเหล่านี้ใช้อาวุธนิวเคลียร์มาใช้ จะถือว่า "ผิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ" (International Humanitarian Law -IHL) หรือกฎหมายแห่งการขัดกันด้วยอาวุธทันที เนื่องจากคุณลักษณะของอาวุธนิวเคลียร์ขัดต่อ หลักการพื้นฐานอันเป็นสากล (Customary -IHL) ที่ทุกประเทศต้องปฏิบัติตามอย่างสิ้นเชิง

ความชอบภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศต่อการใช้สิทธิป้องกันตนเองด้วยอาวุธนิวเคลียร์ จึงต้องพิจารณาจากองค์ประกอบดังนี้

หลักการแยกแยะ (Principle of Distinction): กฎหมายบังคับว่าห้ามโจมตีพลเรือน และต้องแยกเป้าหมายทางทหารออกจากพลเรือนเด็ดขาด แต่อาวุธนิวเคลียร์ทำลายล้างเป็นวงกว้างไม่สามารถแยกแยะพลเรือนกับเป้าหมายทางทหารไม่ได้ จึงเป็นอาวุธที่ "ไม่สามารถแยกแยะได้โดยสภาพ" (Indiscriminate by nature)

หลักการห้ามสร้างความทุกข์ทรมานเกินจำเป็น (Prohibition of Unnecessary Suffering) อาวุธนิวเคลียร์ปล่อยกัมมันตภาพรังสีที่ทำให้เกิดโรคมะเร็ง ความพิการส่งต่อทางพันธุกรรม และความทุกข์ทรมานแสนสาหัสต่อผู้รอดชีวิต ซึ่งเกินกว่าความจำเป็นในการบรรลุวัตถุประสงค์ทางการทหาร

หลักความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality): การสูญเสียชีวิตพลเรือนและสิ่งแวดล้อมจากนิวเคลียร์ จะเกินกว่าความจำเป็นและผลประโยชน์ทางทหารที่คาดว่าจะได้รับอย่างเทียบกันไม่ได้

หลักการระมัดระวัง (Principle of Precautionary) ผลกระทบระยะยาวจากกัมมันตรังสีไม่สามารถควบคุมได้ต่อชีวิตมนุษย์ ระบบนิเวศน์ และสิ่งแวดล้อม

ผลของการบังคับใช้ความตกลงระหว่างประเทศต่อการห้ามใช้อาวุธนิวเคลียร์ (TPNW) จึงสอดคล้องและรองรับ ภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศต่อการห้ามใช้สิทธิป้องกันตนเองด้วยอาวุธนิวเคลียร์ โดยมีหลักเกณฑ์ชัดเจนเกี่ยวกับผลกระทบของ TPNW ต่อประเทศที่ไม่ได้ลงนาม โดยสนธิสัญญาห้ามใช้อาวุธนิวเคลียร์

TPNW ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายโดยตรง กับประเทศที่ไม่ได้สัตยาบัน (Non-parties) เช่น สหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่าน ประเทศเหล่านี้จึงไม่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขเวลาในการทำลายคลังแสงตามที่ TPNW กำหนดการสร้างมาตรการกีดกันทางสังคมและการเมือง ถึงแม้จะไม่มีผลบังคับทางกฎหมายแพ่งหรืออาญาโดยตรง กับมหาอำนาจ แต่ TPNW ทำหน้าที่ "ตีตรา" (Stigmatize) ให้อาวุธนิวเคลียร์กลายเป็นสิ่งผิดกฎหมายและไร้ศีลธรรมในสายตาชาวโลก กดดันให้สถาบันการเงินระดับสากลยุติการส่งเสริมให้ทุนแก่บริษัทที่ผลิตชิ้นส่วน นิวเคลียร์ และจำกัดพื้นที่ไม่ให้มหาอำนาจนำอาวุธนิวเคลียร์ไปติดตั้งหรือเคลื่อนผ่านน่านน้ำ/น่านฟ้าของประเทศ ภาควิชาการระดับสูงกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary International Law) หากในอนาคต ประเทศส่วนใหญ่ในโลก รวมถึงแรงกดดันจากภาคประชาสังคม ยึดถือหลักการห้ามนี้อย่างต่อเนื่องยาวนาน ข้อห้ามใน TPNW อาจกลายเป็น "กฎหมายจารีตประเพณี" หรือ "บรรทัดฐานเด็ดขาด" (Jus Cogens) ซึ่งจะส่งผล ให้มหาอำนาจทุกประเทศถูกผูกพันให้ต้องเลิกนิวเคลียร์ในที่สุด ไม่ว่าจะลงนามในสนธิสัญญาหรือไม่ก็ตาม

การวิเคราะห์การใช้สิทธิในการป้องกันตนเองกับอาวุธนิวเคลียร์

การพิจารณาว่าการใช้อาวุธนิวเคลียร์สามารถอ้างเป็นการใช้สิทธิในการป้องกันตนเองภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศได้หรือไม่นั้น จำเป็นต้องวิเคราะห์ภายใต้กรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งในมิติของ jus ad bellum และ jus in bello โดยเฉพาะเงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ การมีอยู่ของการโจมตีด้วยกำลังอาวุธ (armed attack) หลักความจำเป็น (necessity) และหลักความได้สัดส่วน (proportionality) ตลอดจนความสอดคล้องกับหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ดังนั้นเมื่อมีการใช้อาวุธนิวเคลียร์จึงถือเป็นอาชญากรรมอันเป็นการทำลายล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมต่อมนุษยชาติตามหลักกฎหมายที่มีผลบังคับใช้เด็ดขาด ไม่ว่าประเทศที่ใช้อาวุธนิวเคลียร์จะเป็นภาคีสันติสัญญาห้ามอาวุธนิวเคลียร์หรือไม่ ผู้นำของประเทศที่ใช้อาวุธนิวเคลียร์จะเป็นอาชญากรทำลายล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรต่อมนุษยชาติ

สรุป

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการห้ามใช้กำลังภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติ กับข้อยกเว้นเรื่องสิทธิในการป้องกันตนเอง โดยเฉพาะในบริบทของการใช้อาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งเป็นอาวุธที่มีลักษณะเฉพาะและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างลึกซึ้งต่อโครงสร้างกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งในมิติของ jus ad bellum และ jus in bello ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า แม้กฎหมายระหว่างประเทศจะมีได้บัญญัติห้ามการใช้อาวุธนิวเคลียร์โดยเด็ดขาดในทุกกรณี หากแต่ได้วางข้อจำกัดเชิงบรรทัดฐานไว้อย่างเข้มงวด ผ่านหลักความจำเป็นและความได้สัดส่วน ตลอดจนหลักการพื้นฐานของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

ในมิติของ jus ad bellum การอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองภายใต้มาตรา 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ ต้องตั้งอยู่บนเงื่อนไขของการมีอยู่ของ “การโจมตีด้วยกำลังอาวุธ” ที่มีระดับความรุนแรงถึงเกณฑ์ และต้องเป็นไปตามหลักความจำเป็นและความได้สัดส่วนอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตามก็ดี ลักษณะเฉพาะของอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งมี

อาณาพาทาลายล้าสูงและไม้อาจจำกัดผลกระทบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การพิสูจน์ความสอดคล้องกับเงื่อนไขดังกล่าวเป็นไปได้ยากยิ่งในทางปฏิบัติการใช้อาวุธนิวเคลียร์ในฐานะมาตรการป้องกันตนเองจึงควรถูกตีความอย่างเคร่งครัด และจำกัดไว้เฉพาะในสถานการณ์ที่มีลักษณะสุดวิสัยอย่างแท้จริงเท่านั้น ซึ่งแม้ในกรณีดังกล่าว ความชอบด้วยกฎหมายก็ยังคงเป็นประเด็นที่เปิดกว้างต่อการตีความและการถกเถียงในทางกฎหมายระหว่างประเทศ

ในขณะเดียวกัน ในมิติของ *jus in bello* อาวุธนิวเคลียร์ยังเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้างจากหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะหลักการแยกแยะระหว่างพลเรือนกับเป้าหมายทางทหาร หลักความได้สัดส่วน และหลักการห้ามก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานเกินสมควร ซึ่งโดยสภาพของอาวุธนิวเคลียร์แล้ว เมื่อเกิดการใช้งานแล้ว ไม่สามารถปฏิบัติตามหลักการภายใต้หลักการป้องกันตนเองได้เลย ความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีกับข้อจำกัดในเชิงปฏิบัติดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างเชิงบรรทัดฐาน (normative gap) ในกฎหมายระหว่างประเทศที่ยังไม่อาจสร้างเอกภาพได้และก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์ และรัฐที่ขาดศักยภาพด้านนิวเคลียร์

จากแนวคิดหลักการป้องกันตนเองและความชอบด้วยกฎหมายในการทำสงคราม โดยคำนึงถึงหลักกฎหมายมนุษยธรรม การตีความในอรรถกถาป้องกันตนเองในการใช้นิวเคลียร์จึงแทบจะไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย

การพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศควรมุ่งไปสู่การจำกัดการใช้อาวุธนิวเคลียร์อย่างเคร่งครัด และส่งเสริมบรรทัดฐานให้ประเทศมหาอำนาจทางนิวเคลียร์มุ่งลดบทบาทและยุติการใช้อาวุธดังกล่าวในระยะยาว อันจะเป็นการเสริมสร้างเสถียรภาพของระเบียบกฎหมายระหว่างประเทศ และคุ้มครองคุณค่าพื้นฐานของมนุษยชาติได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- จตุรนต์ ธีระวัฒน์. (2568). เอกสารชุดวิชากฎหมายระหว่างประเทศ: ข้อพิจารณาเกี่ยวกับ *Jus in Bello* (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จุมพต สายสุนทร. (2563). *กฎหมายระหว่างประเทศ (พิมพ์ครั้งที่ 2)* (Vol. 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ดลนภา นันทวโรไพโร. (2553). การปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองทางกายภาพต่อวัสดุนิวเคลียร์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดลนภา นันทวโรไพโร. (2561). *Legal measures necessary for the non-proliferation of nuclear weapon in the ASEAN community* [วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Gill, T. D., & Fleck, D. (2017). *The handbook of the international law of military operations* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Kimball, D. (2025). *Timeline of the Nuclear Nonproliferation Treaty (NPT)*. Retrieved กรกฎาคม 25, 2569, from Arms Control Association: <https://www.armscontrol.org/factsheets/timeline-nuclear-nonproliferation-treaty-npt>

Shaw, M. N. (2024). International humanitarian law. In *International law (9th ed.)* (pp. 1050–1053). Cambridge University Press.